

Pavel Pumpr. *Nižší klérus na Moravě v 18. století mezi stavem a profesí. Kariéry a sociálně-majetkové poměry kněží olomoucké diecéze v letech 1741-1783.* (Brno: Matice moravská 2020.) 399 s., 8 s. obrazových příloh. ISBN 978-80-87709-27-6.

Dlouhodobý odborný zájem Pavla Pumpra o problematiku raněnovověkého katolického nižšího kléru v českých zemích přesvědčivě dokládají jeho již dříve publikované analytické časopisecké statě i dvě knižní publikace, v nichž své předchozí dílčí výzkumy přesvědčivě a přehledně shrnul. První z Pumprových monografií, vycházející z jeho v roce 2008 na filosofické fakultě brněnské Masarykovy university úspěšně obhájené disertační práce¹, se věnovala danému tématu v regionu jižních Čech, konkrétně třeboňskému schwarzenberskému panství s jeho bohatými pramennými fondy uloženými v třeboňském oblastním archivu.² Autorovi se zde na základě důkladného studia primárních pramenů inovativně podařilo zachytit předivo vztahů mezi patronem a vrchnostenskými úředníky na straně jedné a jeho beneficiáty na straně druhé počínaje jejich výběrem, přes vlastní výkon kněžského úřadu v kontextu každodenní reality na panství až po jejich „odchod“ z úřadu.

V případě druhé, zde recenzované, Pumprovy monografie zůstává tematický záběr stejný (nižší katolický klérus), ovšem regionální i časové vymezení se mění. Z rodného regionu jižních Čech se autor přesunul na severní Moravu a do Slezska, kde v současné době působí na filosofické fakultě ostravské university. Do centra jeho pozornosti se tak dostává duchovenstvo olomoucké diecéze a zejména pak kněží působící na sedmi vybraných lichtenštejnských panstvích převážně ve druhé třetině 18. století. Beze změny rovněž zůstala i autorova velmi svědomitá, pečlivá (minuciosní) práce s prameny a sekundární literaturou. Pramenné východisko práce představuje rozsáhlý soubor písemných pramenů církevní i vrchnostenské provenience, především pak katalogy kléru a pozůstalostní spisy duchovních olomoucké diecéze. Práce vychází rovněž z důkladné znalosti domácí i zahraniční odborné literatury, jejíž podněty (zejména koncept profesionalizace raněnovověkého kléru) vhodně aplikoval na moravské prameny nastupující osvětské éry (soupis použitých pramenů a literatury zahrnuje celkem 21 tiskových stran). Tento heuristický záběr spolu s autorovou akribií se nemohly neodrazit na kvalitě předložené práce, která významným způsobem obohacuje naše znalosti o tématu a představuje tak nezpochybnitelný a hodnotný příspěvek (nejen) k církevním dějinám českých zemí 18. století.

Za velmi zdařilý pokládám již výběr zkoumaného regionu, tj. olomoucké diecéze, resp. sedmi lichtenštejnských panství, kde se nabízí řada analogií k jihočeskému schwarzenberskému dominiu (ať již jde o „průnik“ církevních a vrchnostenských pramenů či zájem a péči příslušných vrchností o kvalitu a loajalitu duchovních správců beneficií na jejich panstvích). Vcelku logicky pak autor při svých zjištěních upozorňuje na shody či podobnosti s vývojem v Čechách či na třeboňském panství.

¹ Pumpr, Pavel. *Beneficia, záduší a patronát v barokních Čechách. Na příkladu panství Třeboň na přelomu 17. a 18. století.* Disertační práce. Brno, 2008.

² Pumpr, Pavel. *Beneficia, záduší a patronát v barokních Čechách. Na příkladu třeboňského panství na přelomu 17. a 18. století.* Brno: Matice moravská, 2010.

Vlastnímu výkladu předchází zasvěcená charakteristika dosavadního českého bádání na tomto poli a bezpečná orientace v relevantním zahraničním metodologickém a badatelském směřování. Pochopitelně zde nechybí ani fundované vymezení tématu knihy, její východiska a cíle. Výsledky vlastního výzkumu Pavel Pumpr následně soustředil do dvou velkých, vzájemně propojených oddílů nazvaných „Profese a kariéra“, resp. „Profese a sociální pozice“, které dále člení do několika podkapitol. V nich detailně zkoumá zvolený vzorek 136 duchovních ze sedmi lichtenštejnských panství, zjištěné poznatky pak konfrontuje s údaji pro klérus olomoucké diecéze. Pumprova pečlivá analýza zahrnuje jak hledisko sociálního a geografického původu duchovních, jejich titulu svěcení i jejich profesní a prostorové mobility, tak i požadavky týkající se zejména osobních vlastností, jazykových kompetencí či loajality, které byly kladeny ze strany lichtenštejnského patronátu na jednotlivé duchovní a jejich výkon duchovní správy.

Druhá část knihy zkoumá sociální a ekonomické poměry zkoumaného vzorku kléru na základě dochovaných pozůstalostních spisů. Cenné poznatky kniha předkládá zejména v případě detailně zpracované struktury majetku duchovních, jenž byl evidován v rámci pozůstalostního řízení. Předložená analýza tak představuje jednotlivé kategorie sepsaného majetku sledovaných lichtenštejnských kněží (hotové peníze, vybavení domácnosti, hospodářské zvířectvo, zemědělské plodiny či knihy, umělecké předměty a zbraně) včetně aktivních i pasivních pohledávek (k pasivům autor zařazuje mj. náklady spojené s pohřbem a pozůstalostním řízením), neboť duchovní se běžně účastnili úvěrových aktivit jak v roli věřitele, tak i dlužníka. Výsledná zjištění vedou autora ke konstatování, „že další kritérium [...] představuje rozdělení duchovních podle... toho, zda šlo o klerika s beneficiem či bez něj. [...] Toto dělicí kritérium je v dané souvislosti ještě relevantnější než rozlišení duchovních na osoby žijící v prostředí venkovském a městském.“ (s. 302)

Dále chci jednoznačně ocenit Pumprovo pojetí „patronátní profesionalizace“, vymezení mnohovrstevnatého vztahu patron – kněz (klient) stejně jako pečlivou a podrobnou rekonstrukci pozůstalostního řízení u olomoucké konsistoře v letech 1745–1783 i zdařilé propojení „klasického“ církevně-historického pohledu na danou problematiku s hlediskem sociálně-historickým. Ocenění si bezpochyby zaslouží rovněž více než pět desítek pečlivě zpracovaných tabulek a grafů přehledně dokládajících a ilustrujících jednotlivá zjištění, k nimž Pavel Pumpr dospěl. Cenné je rovněž i to, že autor svá zjištění a závěry dokládá nejen těmito celkovými sumarizacemi a kvantifikacemi, ale též řadou konkrétních vhodně zvolených příkladů. V rámci hodnocení Pumprovy práce nelze opomenout ani jeho způsob hledání odpovědí na otázky vytyčené v knize – autor si je velmi dobře vědom všech pramenných i interpretačních omezení takto pojatého výzkumu, a proto se nepouští do unáhlených generalizací a dosažené výsledky v knize prezentuje s nezbytnou badatelskou pokorou. V závěrečném souhrnu správně připomíná, že základní otázku knihy vztahující se k charakteristice moravského nižšího kléru (stav nebo profese) v době nastupujícího osvěcenství nelze položit vylučující formou „buď, anebo“, neboť klérus „tvořil [...] samostatnou sociální skupinu s vlastní kolektivní identitou, přičemž tato skupina byla definována znaky nejen formálními – stavovskými, ale také funkčními – profesními.“ (s. 332)